

Waldhauserové nežili ve Vodňanech ani sto let

Jiří Waldhauser

Televizní seriál Tajemství rodu vzbudil aktuální reflexi, spojenou se známým vodňanským rodákem – malířským mistrem Antonínem Waldhauserem. V létě 2015 proběhla v městské galerii ve Vodňanech výstava jeho děl ze soukromých sbírek (Velková 2015). Autor této stati se nyní zaměřuje na její kontext (Vodňany – Waldhauser/ové). Zaostrňuje optický hledáček nejenom genealogického vztahu Mistra malíře s městem, a to nejen před jeho narozením (1835), ale i po jeho smrti (1913), prakticky až dodnes. Totiž ideálně uchopit dílo Antonína (IV.) Waldhausera, znamená pozorovat mnoho faktorů a pokusit se je vážit. Před ním žil jeho rod ve Vodňanech pouhé dvě celé nebo čtyři necelé generace, zatímco celá vodňanská větev Waldhauserů s pokračováním v Praze čítá dodnes osm generací. Celkově lze odhadnout počet všech po sobě následujících generací bavorských, šumavských, vodňanských a pražských Waldhauserů na třináct.

Kde se vzal ve Vodňanech dědeček malíře Antonína Waldhausera?

Zápis první osoby se jménem Antonín Waldhauser ve Vodňanech se týkal koupí domu čp. 6 na náměstí Svobody (obr. 1) dne 19. prosince 1770, tedy za doby vlády císařovny Marie Terezie. Muž povoláním sklenář ho koupil od manželů Rennerových za 476 zlatých. Zhruba o půl roku později – 16. července 1771 – se tentýž Antonín (II.) oženil s Eleonorou Lapáčkovou, dcerou stejnojmenného Pavla, „*senatoris Vodn.*“. V matrice oddaných je v latinském textu uvedeno:

„*Wolthausen Antonius, filius Antonii – Ex civitate vulgo Pergstein.*“

Další data Antonína (II.), např. jeho druhý sňatek roku 1778, již provází nezkomolené příjmení *Waldhauser*. Narodil se v roce 1746 a zemřel 13. března 1835. Z těchto informací vyplývá:

- Antonín (II.), syn Antonína (I.), se nejpozději roku 1770/71 jako 25letý do Vodňan přistěhoval, resp. přiženil;
- povoláním byl sklářský mistr, resp. sklenář, řemesla provozovaného intenzivně na Šumavě;
- pocházel z (jiného) města, jehož název v archivní podobě „*vulgo Pergstein*“ znamená, že byl používán obecně, že tedy nebyl „úředním“ názvem;
- získal majetek do svého vlastnictví na prestižním místě hlavního vodňanského náměstí dnes nesoucího název náměstí Svobody.

Otázku, odkud přišel Antonín (II.) Waldhauser do Vodňan, nebylo jednoduché dešifrovat, neboť město Pergstein neexistuje v žádné střeoevropské zemi, a to ani v německy mluvících územích. Ovšem pro 19. století je doložen slangový název Pergstein pro město Bergrreichenstein (dnes Kašperské Hory, okres Klatovy), které se rozkládá přibližně 70 km jihozápadně od Vodňan v tehdy německé jazykové oblasti. De facto šlo o zkratku názvu tohoto města, a to vypuštěním středové komponenty -reichen- a záměnou podobně znějících písmen B za P, tedy

Bergrreichenstein = Bergstein = Pergstein.

K roku 1585 je exaktně doložen název dnešních Kašperských hor v podobě *Pergreichenstain* (Trurnit 2001). Nemůže být náhodou, že v horských obcích Šumavy, přímo sousedících s lokalitou Bergrreichenstein, je pro 18. – 19. století doloženo několikrát jméno obyvatelů Waldhauser. Týká se to obcí Rehberg/Srní, Sattel/Sedlo, Stadeln/Stodůlky a Chinnitz – Tettau/Vchynice – Tetov (okres Klatovy, Plzeňský kraj). Bližší informace snad bude možné získat až na základě budoucího archivního studia.

Kde svého času Waldhauserové žili? Waldhauserové jako počestění Němci

Shodou okolností vznikla nedávno na placenou objednávku jednoho z bavorských občanů se jménem Waldhauser databáze cca 2500 historických i žijících nositelů tohoto jména, kterou vypracoval okolo roku 2001 bavorský specialista historik Hanno Trurnit (Grünwald u Mnichova). V ní byly excelentně zpracováni také ti předkové, resp. současníci z Waldhauserů, kteří se dějinnou náhodou octli roku 1770 poprvé ve městě Vodňany. Například Josef Waldhauser je uváděn roku 1795 ve Stodůlkách/Stadeln a Srní/Rehberg, jenom v Srní žil zase Vincenc/Vinzenz Waldhauser (1870), Jiří/Georg Waldhauser ve Vchynicích – Tetově (1745 – 1843), odkud se později do Prahy s ženou Českou přistěhoval Emil Waldhauser (1945 – 1946).

Kořeny Waldhauserů ze střední Šumavy prokazatelně sahají do Bavorska, resp. Horní Falce, a to mezi léty 1715 – 1751 do obce Süss, mezi léty 1623 – 1684 do obce Schalkenthan (Šimon/Simon a Jan Jiří/Hans Georg), synchronně také do Steinlingu k roku 1590 (Jan/Hans Waldhauser), což je první známý dohledatelný muž se jménem Waldhauser jako všichni další výše uvádění z obcí u Sulzbachu nedaleko Ambergu západně od Norimberka. Potomky některých z nich lze sledovat v rozrodu pozdějších vodňanských Waldhauserů.

Jméno Waldhauser bylo v letech 1770 – 1867/1870 svázáno s městem Vodňany, ale je to jenom krátké intermezzo. Předtím Waldhauserové jako německy mluvící lidé žili na české části Šumavy, kde se octli po rozloučení s původním domovem v bavorské či hornofalcké části mohutného horstva mezi řekami Dunajem a Otavou/Vltavou. Tam se jméno Waldhauser objevilo poprvé v roce 1590 (Trurnit 2001). Jistota je jenom jediná, že Waldhauserové mluvili dlouhá staletí německy a potom, od přelomu 18. a 19. století dodnes, se stala jejich mateřským jazykem čeština.

Demografická data vodňanské větve Waldhauserů

Podíváme se pouze na Waldhausery, kteří žili od konce 18. století ve Vodňanech a později se přestěhovali do Prahy. Vycházíme z celkové počtu odhadem 50 příslušníků vodňanské větve Waldhauserů s většinou zachovalými daty, tedy přehlédneme dobu zhruba čtvrt tisíciletí (Waldhauser 1961/2016). Zajímát nás bude řada dat: průměrný věk, nejčastější měsíc narození, nejčastější měsíc úmrtí, dále průměrný počet dětí (1 až 13, průměr 5 až 6 dětí). Dokonce 13 dětí měl Antonín (II.), z toho minimálně 7 předčasně zesnulo, 11 dětí měl Antonín (III.), z toho minimálně 6 předčasně umřelo, František (I.) měl čtyři děti (2 předčasně umřely). Děti nejčastěji odešly ze světa ve věku do roka (10×), do tří let (4×) a okolo pěti let (3×), tedy ve věku šestinedělí až pěti let. Nejvíce k porodu docházelo v červenci, dubnu, nikdy v únoru a září. Při srovnání s dobovou demografickou statistikou dějin obyvatelstva českých zemích se to nejeví obvyklé, ale nevybočuje ze z daného průměru (Stloukal et al. 1996).

Křestní jména vodňanských Waldhauserů nebyla během dob příliš odlišná. U mužů to byla jména: Antonín 7×, František 7×, Jan 3×, Jiří 2×, jedenkrát Maxmilian, Bedřich, Kašpar, Alexandr. U žen Marie nebo Marie Anna 5×, Kateřina 2×, jedenkrát byly pokřtěny Anna Josefa, Mariana, Magdalena, Karolina, Alžběta, Josefa, Anna a Pavla. Zemřelo-li již pokřtěné dítě Waldhauserů ve Vodňanech, několikrát od rodičů dostalo stejné křestní jméno také další dítě stejného pohlaví (například roku 1836 v pěti letech zesnula Marie, dostalo stejné jméno od otce Antonína (III.) další děvčátko roku 1842).

Ženatí a svobodní? Všichni, co dosáhli věku pro ženění, se až na jedinou výjimku oženili. Výjimkou byl právě Mistr malíř Antonín Waldhauser. Doba ženitby: 26 – 38 let (častěji 32 až 34 let). Rozdíl ve stáří manželů Waldhauserových v době sňatku býval poměrně značný, neboť nevěsty byly o 8, 11, 12, 14 a 19 let mladší nežli ženichové.

Věk úmrtí poměrně značně kolísal, především rozdílná byla dětská úmrtnost do roku 1840. Patrné je to z následujícího přehledu:

Od roku 1770 do 1835	– průměrný věk všech včetně dětí: 32,3 roku; těch, kteří se dožili dospělosti: 65,5 roku;
od roku 1836 do 1899	– průměrný věk všech: 35,5 roku; těch, kteří se dožili dospělosti: 75,3 roku;
od roku 1900 dodnes	– průměrný věk všech žijících Waldhauserů: 62,5 roku.

Příklady dožitého stáří: Antonín (II.) – 85 let, Jan – 72 let, Jindřich – 71 let, Vladimír – 83 let. Nejdéle žijícím Waldhauserem tedy byl zmíněný Antonín (II.), zakladatel vodňanské větve Waldhauserů.

Nejčastěji umírali Waldhauserové v zimních měsících (listopad až prosinec) a na podzim, nikdy v dubnu. Příčiny úmrtí: nejčastěji tuberkulóza, nejméně pětkrát

neštovice, další ojediněle zápal plic, rakovina (Mistr Antonín W.). Fyzicky bývali Waldhauserové (až na autora tohoto článku) menšího až středního vzrůstu, tmavých, hnědočerných vlasů a nikoli světlé pleti, dále průměrné fyzické konstituce.

Profese a majetek Waldhauserů

Povolání se dědilo jenom výjimečně a to ve Vodňanech, kde Waldhauserové byli sklenáři a krejčí (nejen ve Vodňanech, ale také v Praze). Snad proto, že se ve sklářském řemesle vyznali, neboť přišli ze střední Šumavy, kde toto povolání patřilo k nejvýznamnějším. Ostatní povolání se vyskytla jenom jednou: krejčí, typograf, knihař, výrobce fezů, archeolog.

Majetkové poměry vodňanské větve Waldhauserů lze posuzovat až od roku 1770, před tím je nelze specifikovat. Antonín (II.) Waldhauser (Antonius Wolthuser) si 19. prosince 1770 zhruba půl roku před svatbou – tedy 16. července 1771 – s vodňanskou měšťankou Eleonorou Lapáčkovou, dcerou radního Pavla Lapáčka („senatoris Vodn.“), koupil dům čp. 6 na náměstí Svobody. Nejpravděpodobněji lze nevěstu považovat za majetnou. Dále je významná okolnost, že dům byl situován na velmi prestižním místě. Zda finanční prostředky na nákup nemovitosti byly ženichovy nebo spíše manželky, nelze určit. Nicméně prodán byl roku 1837. Majetkové poměry Waldhauserů zachycuje také výtah ze souhrnu smlouvy o postoupení domu čp. 6 z roku 1827:

„Odstupující otec si vymínil k bydlení dolní pokoj a pro své potřeby a na odívání 60 fl. konv. měny ročně. Dále mu měl syn poskytovat doživotní bydlení, světlo, teplo, stravu, a na požádání šňupavý tabák a žejdlík piva. Náklady pohřbu měl uhradit přistupující syn“ (Louženský – Stuchlá 1999, II/1, 38). Antonín (II.) umřel 13. března 1835, tedy výhod výminku požíval 8 let. Shodou okolností měl při nejvyšším dožitém věku zároveň nejvíce narozených dětí.

Majitelem druhého vodňanského domu čp. 39 (staré číslo 79) na Kalinově náměstí byl roku 1831 František Waldhauser, který dům pravděpodobně vyženil v roce 1828. Patřil mu (do) roku 1857. František Waldhauser ho zdědil po zesnulé manželce Alžbětě Kollerové. Ve Státním okresním archivu ve Strakonici ani v archivu Katastrálního pracoviště Strakonice se nepodařilo dohledat, kdy byl dům prodán. Není prokazatelné, jak s případným výtěžkem bylo naloženo. Autor se domnívá, že syn Františka Waldhausera, známý malíř Antonín se sestrou Josefou, se pravděpodobně podělili o majetek otce tak, že asi dům prodali. Získané prostředky Antonín Waldhauser zpočátku kariery asi používal k běžné obživě a snad také na zahraniční cesty. Po čase se ztenčily či došly a snad proto se do podvědomí doby Antonín dostal jako „skromný a nenáročný umělec“.

Příčiny odstěhování Waldhauserů z Vodňan

V jednom, dvou desetiletích po polovině 19. století odešli Waldhauserové z Vodňan. Pro Mistra malíře Antonína to byla životní nutnost, krejčího Jana

Waldhausera musely vést důvody jiné. Zřejmě hrály roli větší možnosti uměleckého uplatnění, popřípadě vyšší výdělkové možnosti. Generelně však ve druhé části 19. století kulminoval trend migrace obyvatelstva venkova do Prahy (Stloukal et al. 1996). Pozoruhodné zůstává, že Jindřich Waldhauser udržoval kontakty z bydliště v Praze do Vodňan i po třetině století od odstěhování. Ukazuje to snímek z oslavy u kováře Talafouse ve Vodňanech ještě po roce 1903 (obr. 4).

Jiní nositelé jména Waldhauser ve vrcholném středověku a novověku

Konrád Waldhauser (1320/1326 – 8. 12. 1369) jako první známý nositel tohoto jména

Již František Palacký v monumentálních *Dějinnách národu českého*, vydávaných česky od roku 1848, několikrát zmínil augustiniánského mnicha Konráda Waldhausera jako prvního reformátora církve v Čechách, desetiletí před Janem Miličem z Kroměříže, Matějem z Janova, Janem Husem, dokonce před Johnem Wycliffem (Viklefem). V Čechách poprvé zbavil „svatozáře Mnišstvo“, mimo to ukázal na těžké morální poklesky. Obrazně si Konrád Waldhauser přes století podával ruku s Janem Husem a Martinem Lutherem. Osobnost Konráda Waldhausera a jeho zachovalé dílo bylo obšírně zhodnoceno (Loskot 1909).

Citace z dochovalé Postilly ukazuje Konráda Waldhausera (1368) jako ve své době nanejvýš kritického oponenta a kritika současné církve. Ukazuje to například výňatek z text jeho díla o farářích: *„Mnozí jsou slepí a němí psi, nemohúce ščekati, vidúce marnost, – tance, pěkné ženy milujúce, s chrty a krahuji se honiece, pýchu tím plodiece, dlúho spiece a v lenosti se kochajíce s mladými ženami a na svaté hodiny nevstávajíce, do poledne spiece, a v noci do púlnoci na víně, na pivě, vrhcáby hrajíce a žen nepočestných se nadržujíce, a vědúce to dobře, co jim mimo jejich potřebu ostane, že to jest dedictvie samého Ihesu Christa, a to na chudé má obráceno býti, na kostel a na knihy neb na záduše, ale ne na kurvy nakládací a s nimi marně svoj život ztráviti a svú mladost.“*

Dokonce se zachoval jeho dopis císaři Karlovi IV. a také jeho panovníkova reakce. Odpověď Karla IV. z počátku roku 1368 vyzněla skepticky skoro až s frázemi, což ilustruje jedna z jeho vět: *„Pročež tedy třeba nehodní, přece na cestu se vydáme ochotně, jak bude vůle nebes, tak se stane.“*

Konrád Waldhauser byl augustiniánským kanovníkem, mnichem, údajně pocházel z nemanželského lože, nicméně vzdělání zakončil roku 1349. Poté byl poslán z kláštera v rakouském Waldhausenu do partikulární školy v Českém Krumlově. Po návratu odtud vyučoval novice. Na kněžství byl vysvěcen v Pasově a dosáhl možnosti kázat ve Vídni, 15. dubna 1351 dokonce před vévodou Albrechtem II. Habsburským. Rok předtím byl na pouti v Římě. Poprvé po Velikonocích roku 1362 se octl v Praze, později na pozvání samého Karla IV., zprostředkované Rožmberky, se tu usadil natrvalo. Po získání fary v Litoměřicích kázal v Praze u svatého Havla, kam proudily zástupy posluchačů, že mluvil také venku na rynku před kostelem, dokonce

před císařovnou, manželkou Karla IV. To přesto, že kázal jen německy a latinsky. Byl letory živé, oceňována byla otevřenost a upřímnost, vtípný, rvavý, hrdý, taktéž postrádal váhání a neupadal do zmatku. Kritizoval mnohé, včetně lichvy a lakomství, také svatokupectví. Udržoval kontakty s řadou osobností včetně pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic, byl osobním přítelem Jana Milíče z Kroměříže, dopisoval si s profesorem pařížské Sorbonny Vojtěchem Ranků z Ježova. Napsal několik traktátů, z nichž je nejvýznamnější naučení, Postilla studentům Karlovy Univerzity. Do oficiálních sporů se dostal s jinými církevními řády, např. karmelitány. Obžaloba proti němu byla formulována v šesti článcích. Nikdy však nedošlo k rozuzlení těchto vážných konfliktů. Během dramatických sporů v necelé padesátce odešel ze světa jako farář ve velmi významném kostele Panny Marie před Týnem dne 8. prosince 1369 a byl pohřben na hřbitově tohoto významného církevního stánku na Staroměstském náměstí v Praze.

Pochopitelně Konrád Waldhauser zůstává pouze jmenovcem všech pozdějších i dnešních jmenovců, nicméně se jeví nezpochybnitelné jeho pojmenování po klášteře v v obci Waldhausen nedaleko rakouského Lince, kde prokazatelně působil před odchodem do Čech. O jeho národnosti rovněž není pochyb podle nejčastějších kázání v německém jazyce, nicméně během pobytu v Českém Krumlově a v Praze mohl alespoň zčásti zvládnout český jazyk.

Další nejstarší Waldhauserové v 16. – 19. století

Pro 15. století se nepodařilo zaznamenat žádnou osobu jména Waldhauser. Náhodně zjištěné informace z prostředí habsburské monarchie však od 16. století mluví o nositelích jména Waldhauser, bohužel nelze sledovat v úplnosti. Relevantní závěry tedy nelze vyvozovat až na fakt, že v případě Waldhauserů jednak šlo výjimečně o jedince se šlechtickým titulem, jednak bez něho.

Jakémusi Tuetschi Waldhauserovi byl v letech 1565 – 1566 byla pozdržena výplata vojenského služného – žoldu – za účast ve válce s Turky, resp. Osmanskou říší. Je uveden mezi šlechtici pod vedením jednoho moravského pána ze Žerotína.

Knězem ve Frýdlantě na Liberecku byl v roce 1624 Sebastian Baltazar Waldhauser (Polišenský – Kollmann 1995, 78), který z osob, nosících jméno Waldhauser, kromě Konrada ve 14. století, jediný působil v religiozní sféře.

Pražská berní rula z r. 1656 uvádí Annu Kryseldu von Walthausen, ale sotva se jedná nějakého příslušníka těch Waldhauserů, o nichž pojednává tento článek. Nedlouho předtím (20. dubna 1649) byl v Prešpurku/Bratislavě nobilitován do šlechtického stavu Daniel Ignác Waldhauser von Trattenheimb (Král 1904). V době třicetileté války bydlel v Praze Daniel Waldhauser, adjutant, svého času lékař jednoho z pobělohorských Habsburků (Waldhauser 1961/2016).

Zajímavé je jistě, že v Čechách jsou zaznamenány další malíři stejného jména. Okolo roku 1775 je v Praze uváděn malíř Tomáš Waldhauser a ve stejném městě

v letech 1786 – 1824 František Waldhauser, který je spíše znám pod upraveným příjmením Balthauser či Baldhauser (Toman 1950).

Jiné rody a rodiny Waldhauserové v globálním pohledu

K dnešním dnům žije v České republice ke 211 nositelům jména Waldhauser (-ová), patrně české národnosti. Celkem z nich bylo registrováno 117 mužů a jenom 94 žen. Zajímavá se jeví místa jejich trvalého pobytu, která naprostou většinou zaujímají místa v Praze, Ústeckém a Libereckém kraji, podstatně méně v jižní polovině Čech, což je nápadné. Až na několik výjimek z okolí Ostravy nejsou doloženi na Moravě. Waldhauserové dnes nejpočetněji žijí v Praze, dále 10 v Teplicích (kuriózně výhradně ženy). Další žijí v Liberci, Kamenickém Šenově, Litoměřicích, Kadani, ale i Mladé Boleslavi (Elektronické zdroje 2016), aniž by bez náročného archivního bádání šlo určit, jestli někteří z nich náleží k rozrodu těch Waldhauserů, označených jako vodňanští.

Pro přelom 19. a 20. století jsou doloženi početní Waldhauserové německé národnosti ve šluknovském výběžku a vůbec na nejzazším severu Čech. Ve Šluknově zůstaly jejich hrobky (Waldhauser 1961/2016). K těm vodňanského původu s tímto jménem je není možno počítat.

Několik rodů Waldhauserů žije v Německu, jeden z nich v Hessensku se pyšní šlechtickým titulem von Waldhausen. Dalšíh několik, již občanského stavu, v Bavorsku, Rakousku, Maďarsku, Spojených státech a Austrálii a jinde, tedy teoreticky na všech kontinentech.

Omyl výkladu jména Waldhauser

Sám mistr Antonín Waldhauser se jako pravý vlastenec své doby občas podepisoval jako *Lesodomský*, překladem z němčiny *Wald = les, Haus = dům, -er = -ský*.

Možný výklad rodového jména Waldhauser by v němčině bylo také pojmenování člověka bydlícího nebo pocházejícího z domu/domků kdesi v lese. Však se takového označení užívalo i v oficiálních dokumentech u obyvatel lesních domků na Šumavě, zvláště při velké vlně osídlování od počátku 18. století (např. Waldhäuser, dnes úředně obec Lesní chalupy nedaleko Stach, okres Prachatice). Někdy ovšem v případě nositelů jména Waldhauser šlo skutečně o obyvatele lesních domků, nicméně existuje i další výklad, počítající v souvislosti se jménem Baltasar.

Druhý výklad původu jména Waldhauser tedy vychází ze zkomolení biblického křesťního jména Baltasar, známého z trojice Kašpar – Melichar – Baltazar, jaká se v novoročním čase pod zkratkou počátečních písmen K + M + B píše křídou na dveře. V této možnosti by biblické jméno Baltazar bylo poněmčeno v tomto následujícím sledu Balthasar – Baltazauer – Balthauser – Walthauser – Waldhauser, což zastával Hanno Trurnit (2001).

A co z toho všeho na závěr o vodňanských Waldhäuserech vychází?

246 let prokázané existence vodňanské větve Waldhäuserů

426 let rodu bavorsko-šumavsko-českých Waldhäuserů

696 let jména Waldhauser

Relativně hojně rozšíření nositelů tohoto jména dnes (2016) v řadě světadílů.

Zopakujme, že jméno Waldhauser vychází ze zkomoleného biblického jména Baltazar nebo/také z častého místního jména Waldhäuser/Waldhausen, označující dům nebo domy v areálu lesa. Pěkně pozpátku promítáme předky i „potomky“ Mistra Antonína Waldhausera (1835 – 1913):

1867/1870 – 2016: Praha (nejdříve neúředně, potom policejním hlášením)

1770 – 1867: Vodňany

1725/1749 – 1770: Bergreichenstein/Kašperské Hory, resp. okolí

1751: Stadeln/Stodůlky

1590: Steinling/1623: Schalkenthan (Bavorsko)

Rod mužských předků žadatele Genografu Jiřího Waldhausera lze sledovat pozpátku celkem spolehlivě až k roku 1590. Od roku 1867 dodnes žijí v Praze, předtím během let 1770 – 1867 ve Vodňanech (Jihočeský kraj, okres Strakonice), mezi roky (1725?) 1749 – 1770 v Kašperských Horách (Bergreichenstein) a okolí (Stodůlky/Stadeln, Srní/Rehberg, Vchynice – Tetov/Vchynitz – Tetau (Plzeňský kraj, okres Klatovy – např. Georg 1745) a předtím – minimálně od roku 1590 – v okolí Ambergu (Horní Falc, Bavorsko/Oberpfalz, Bayern), v obcích Steinling, Süss, Schalkanthan. Nejstarší z nich se jmenoval Hans (1590, další Johann 1620). Zpočátku nepochybně šlo o lidi hovořící německy, nejdříve od doby po roce 1770 zpočátku alespoň částečně česky. Později se, zdá se, v další generaci kulturně i jazykově úplně počeštili.

A co bylo předtím?

Kdo ví, možná se na to jednou přijde a bude exaktně vědecky prokázáno.

Konfrontace výsledků archivních a archeologických pramenů o rodu Waldhäuserů s genografem firmy Genomac

Počátkem roku 2016 zpracovala firma Genomac vzorek od dr. Jiřího Waldhausera (nar. 8. dubna 1945 v Praze). Prezentovány byly následující výsledky o genezi rodu. Adekvátní genetický profil je charakterizován haploskupinou R1b, která je podle expertizy „četná u západoevropského obyvatelstva náležejícího zejména

k románské a částečně germánské a keltské jazykové skupině“. Původ biologických mužských předků jmenovaného byl v expertize označen „spíše za románský, eventuelně keltorománský v jazykově geografickém smyslu. Pravděpodobnou oblast vzniku jeho otcovské linie tvoří území dnešního Německa, severní Itálie a přiléhající oblasti Rakouska.“ Tolik výsledky genetické expertizy z 8. ledna 2016 (Y-Genograf 2016). Konfrontovat je můžeme s výsledky studia archivních písemných a s velkou opatrností také archeologických pramenů. Žel jenom po otcovské genetické linii, protože po mateřské nebyly historické materiály shromážděny.

K získání dalších spíše než informací, lépe domněnek, může alespoň orientačně přispět archeologie, a to za předpokladu, že v regionu bydlišť prvních historicky známých Waldhauserů před r. 1590, tedy jižně od bavorského Ambergu, budeme sledovat předpokládanou etnicitu obyvatel. Ovšem nějaká hypotéza může platit jedině v případě, že předkové Waldhauserů před 16. stoletím se prakticky mimo regionu nebo do něho nestěhovali, nanejvýš zcela výjimečně. Nejčastěji agrární osídlení regionu s tím spojeným poddanstvím s minimem stěhování ve středověku kauzálně souviselo. (Konečně stacionarita lidských zdrojů osídlení byla během středověku jedním ze znaků této civilizace.)

Ve sledovaném regionu jižně od Ambergu, na území horních toků řek Vils a Naab, obýval od 7. do 8. století kmen Franků, metamorfovaní později do dnešních Němců. Patřili do území Svaté říše římské národa německého. Před nimi se tu objevili Germáni z dnešního Durynska, ale to jsme již na rozhraní letopočtů s archeologicky doloženými migracemi. Seriózní badatelé mluví o tzv. Bevölkerungswchsel (výměna obyvatelstva), kdy Germáni vystřídali na území těsně severně od Dunaje, kam přitékají řeky Vils a Naab, Kelty. Oblast bydlišť prvních historicky známých Waldhauserů v této oblasti vyniká řadou lokalit z dob keltského osídlení, ať již jde o oppidum Kalmünz nebo četná laténská mohylová pohřebiště, ale především sídliště. Badatelé přijímají hypotézu, že část keltského osídlení této části Bavorska byla fyzicky, resp. biologicky absorbována již zmíněnými Germány (Rieckhoff – Biel 2001). Před Kelty neznáme žádná konkrétní etnika ve střední Evropě a navíc nejsou ani předpokládána. Z nediferencovaného indoevropského etnika se od sklonku dobu bronzové vyčleňovali právě Keltové a Germáni.

Když konfrontujeme získané informace, ale také velmi vágní hypotézy, najdeme o původu rodu Waldhauserů určitou shodu mezi mlouvou genetických informací a závěrů studia historických pramenů. Konkrétně genetický původ vzniku otcovské linie, známý s jistotou pro 16. až 20. století ve vzdálenosti cca 300 km od nynějšího sídla v Praze, resp. 170 km od předchozího bydliště ve Vodňanech a doložené k r. 1590 ve Steinlingu u Ambergu v německy mluvícím Bavorsku, se kryje s výsledkem geografu, určující území nynějšího Německa. Haploskupinu RC1b „*keltorománské v jazykově geografickém smyslu*“ původu Waldhauserů lze snad možná spojit s územím od Ambergu a jižně od Dunaje, který v 1. až 4. století byl, a to je důležité, severní hranicí římského imperia a tím i výskytu obrazně „*románského*“ obyvatelstva. A že v jižním

okolí Ambergu sídlili Keltové, zůstává ověřeným historickým faktem (Rieckhoff – Biel 2001). Pochopitelně, verifikace hypotézy o tom, že německy, resp. germánskými jazyky mluvící přímí předkové byli Keltové, možná tamějšího z pramenů 1. století před Kristem známého kmene Vindeliků, není v současnosti uskutečnitelná.

Pravděpodobně pozdější Waldhauserové dlouhá staletí, ne-li tisíciletí, reprezentovali lid nějakého kmene Germánů. A předtím? Na západním předhůří Šumavy žili Keltové, že by nějaký předek Waldhauserů patřil mezi ně? Snad ano, snad o tom promlouvá svědectví nejenom současné ale i budoucí genetiky autora. Teoreticky je to možné.

Závěr

Spíše tušíme Waldhausery jako nižší střední vrstvu společnosti, z níž vybočil Mistr malíř obdařený bezpochyby výjimečným talentem, nicméně i jakousi tvrdohlavostí a sníženou adaptabilitou. Možná důsledkem života dědečka a jeho předků v tvrdých podmínkách hor na jedné straně, zčásti vyženeného (ale i otcem rozmnoženého) dědictví na druhé. Osudové rány v podobě četných úmrtí malých dětí mohly být dalším z faktorů. Odchod bratranců – Mistra malíře Antonína a Jana – do Prahy v šedesátých letech 19. století znamenal v trendu své doby nadějně východisko, nicméně chmurnější kolorit Mistrových krajinek nesignalizuje splnění ideálů. Příčiny odstěhování obou ve Vodňanech narozených Waldhauserů (Jana, nar. 1834, a Antonína (IV.), nar. 1835) pravděpodobně spočívaly v hledání optimálních životních podmínek, projevující se v trendu doby často stěhováním z venkova do Prahy. Dnes se jeví Waldhauserové vodňanské větve jako de facto (právě ve Vodňanech) počestění Němci.

Život Waldhauserů ve Vodňanech sice znamenal jen relativně krátké dvouaž čtyřgenerační intermezzo, nicméně zanechané malířské dílo Mistra Antonína se ukazuje právě nyní po výstavě děl ze soukromých sbírek (2015) podstatně barvitější. Nesměle se čím dál tím více hlásí k renomovaným výtvarným umělcům své doby. Zda málo nebo hodně, nezáleží. Aktivita Waldhauserů na poli své doby každopádně tvoří pověstný kamíneček nekonečné mozaiky multikulturních Čech?

Poznámka na konci pod text

Text článku jsem koncipoval jako vlastivědné pamětnické povídání, nikoli jako vědecké genealogické dílo. Nemám vysokoškolské školení historika ani archiváře. Čerpáno bylo z několika archivních fondů (Sbírka matrik SOA Třeboň a také Archiv hlavního města Prahy, adresáře atd.). Základem informací se však stala stále doplňovaná „Kronika a paměti Waldhauserů“, konvolut z let 1961 – 2016, dále v literatuře uvedené literární prameny. Stať není pokusem o esejistiku. Klade si za skromný cíl přiblížit kontext Mistra Antonína Waldhausera k lidem všech dob se jménem Waldhauser, k předkům ve Vodňanech tak se stal pokusem o obtížné dešifrování genia loci.

Při tvorbě statě o Waldhauserech jsem byl nepříznivě limitován svou odlišnou profesí archeologa, i když působícího okrajově také v jižních Čechách (srov. Fröhlich 2015; Slabina 2015; Mangel 2015). Našel jsem i jediné „archeologické“ spojení k Mistrovi; jako zajímavost lze uvést publikované vystoupení malíře Antonína Waldhausera v Archaeologickém sboru Národního musea, kde předložil svoji sbírku kreseb božích muk (Anonymus 1872, 143).

Mistr Antonín Waldhauser byl prabratrancem mého pradědečka Jana Waldhausera (nar. 1834 Vodňany, † 1906 Praha). Anebo, pravnuk Jana Waldhausera je autorem tohoto článku – Jiří Waldhauser (obr. 6).

Poděkování

Za obrovskou věcnou i technickou pomoc s textem převelice děkuji Mgr. Jitce Velkové a její kolegyni PhDr. Pavle Stuchlé, Ph. D.

Použité podklady

Prameny

Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik.

Trurnit, H. 2001: Waldhausers Stammbuch, Manuskript. München.

Waldhauser, J. 1961/2016: Kronika a paměti Waldhauserů, rkp., rodinný majetek. Praha.

Y-Genograf 2016: Firma Genomac s. r.o., Drnovská 112/60, 161 60 Praha 6 – Ruzyně, certifikát 139856/1, autorka A. Holendová, rkp.

Literatura

Anonym 1872. Světozor (časopis), ročník VI, číslo 112, s. 143. Praha.

Fröhlich, J. 2015: Sedmdesátiny PhDr. Jiřího Waldhausera, CSc. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 28, s. 341 – 343.

Král z Dobré Vody, A. 1904: Der Adel Böhmens, Mährens und Schlesiens. Praha.

Loskot, F. 1909: Konrad Waldhauser, řeholní kanovník sv. Augustina, předchůdce Mistra Jana Husa. Praha.

Louženský, J. – Stuchlá, P. 1999: Paměti vodňanských domů II. (1654 – 1857). Vodňany.

Mangel, T. 2015: Sedmdesátka Jiřího Waldhausera 2015: Živá archeologie 17, (Re)konstrukce a experiment v archeologii, s. 2.

Ottův Slovník naučný XXVII. Praha 1908, s. 122 – 124.

Polišenský, J. – Kollmann, J. 1995: Valdštejn – ani král ani císař. Praha.

Rieckhoff, S. – Biel, J. 2001: Die Kelten in Deutschland. Stuttgart.

Slabina, M. 2015: Jiří Waldhauser sedmdesátiletý. Archeologické rozhledy 67, s. 146 – 148.

Stloukal, M. et al. 1996: Dějiny obyvatelstva českých zemí. Praha.

Toman, P. 1950. Nový slovník československých výtvarných umělců. Praha. I., A – K, s. 33; II., L – Ž, s. 684 – 685.

Velková, J. 2015: Antonín Waldhauser ze soukromých sbírek. Výběrový katalog výstavy k 180. výročí malířova narození. Vodňany.

Elektronické zdroje

Příjmení Waldhauser [online]. [cit. 2016_03_21].

Dostupný z WWW: <http://www.kdejsme.cz/prijmeni/Waldhauser/hustota/>.

Příjmení Waldhauserová [online]. [cit. 2016_03_21].

Dostupný z WWW: <http://www.kdejsme.cz/prijmeni/Waldhauserova/hustota/>.

Obr. 3. Jindřich Waldhauser (20. léta 20. století) byl synem Jana Waldhausera, narozeného ve Vodňanech.

Waldhauser 1961/2016.

Obr. 4. Dům a rodina kováře Talafouse ve Vodňanech (nedlouho po 1903/před 1917). Pohlednice, poslána Jindřichu Waldhauserovi do Prahy.
Waldhauser 1961/2016.

Obr. 5. Vladimír Waldhauser ve školním věku (okolo 1916).

Waldhauser 1961/2016.

Obr. 6. Dr. Jiří Waldhauser, CSc., autor článku, na snímku ve Waldhauserově ulici ve Vodňanech (2010).

Waldhauser 1961/2016.

CERTIFIKÁT PŮVODU

Y- Genograf[®]

Číslo: 139856/14

PhDr. Jiří Waldhauser

Predikovaný typ Y genetického profilu/haploskupina: R1b

Charakteristika nalezeného typu profilu:

Profil je velmi četný u západoevropského obyvatelstva náležící zejména k **románské a částečně germánské nebo keltské jazykové skupině**. Počátky nalezeného typu profilu jsou kladeny o 30 - 35 tisíc let zpět, kdy se v Evropě objevili první předchůdci jeho nositelů. Tito předkové byli patrně nositelé tzv. Aurignacienské kultury (nejznámější jsou nálezy z franc. Cromagnonu). Během posledního ledového maxima (poslední doba ledová), se populace těchto lidí uchýlily do jižní Evropy (obývaly pás od Pyrenejského poloostrova až po Balkán), kdy došlo k jejich rozdělení na několik izolovaných skupin. Před koncem zalednění cca před 10-15 tis. let se v oblasti Pyrenejského poloostrova objevil první nositel již konkrétně vašeho typu Y genetického profilu, který zde postupně převládl. Jeho potomci následně rekolonizovali západní a jihozápadní Evropu. Později lze spojovat šíření uvedeného typu profilu s migracemi a existencí keltských, latinských a nepochybně germánských kmenů. Dnes jeho nositelé tvoří převažující podíl mužských linií v populacích **západní a severozápadní Evropy**.

Nejvyšší četnosti výskytu nalezeného typu profilu u současné světové populace:

jihozápadní a západní Evropa (50-80 %) - Španělsko, Portugalsko, Francie, Itálie (zejména sever), Německo, Velká Británie, Nizozemí; střední a jihovýchodní Evropa (10-30 %) - Polsko, Česká republika (25 %), Maďarsko, Řecko, Albánie, Chorvatsko; severní Evropa (5-35 %) - Norsko, Dánsko, Finsko, Laponsko; východní Evropa (2-10 %) - Ukrajina, Rusko (západ); severní a jižní Amerika více než 50%; západní Asie. Blízký východ - oblastně 5-15 %

Původ nalezeného typu otcovské linie:

Vzhledem k celkovému nálezu, lze váš původ označit spíše za „románský“ eventuálně „keltorománský“ v jazykově-geografickém smyslu, tzn. nejstarší kořeny vaší otcovské linie leží pravděpodobně v oblastech obývaných populacemi náležícími zejména k latinské jazykové skupině. Geografické centrum původu bychom pak lokalizovali na území **jihozápadní Evropy do oblasti Pyrenejského nebo Apeninského poloostrova**.

Pravděpodobná oblast vzniku testované otcovské linie:

Západní Evropa – území dnešního Německa, severní Itálie a přiléhající oblasti Rakouska

Nalezený Y genetický profil/ Y haplotyp:

DYS	DYS	DYS	DYS	DYS	DYS	DYS	DYS	DYS	DYS	DYS
19	385	389I	389II	390	391	392	393	437	438	439
14	11,14	14	30	24	11	13	13	15	12	11

Genomat, Drnovská 1112/64, Praha 6, 161 00 www.genomat.cz www.retnecygenetika.cz Strana 1/2

Obr. 7. Genograf Waldhauserů (2016).

Waldhauser 1961/2016.

CERTIFIKÁT PŮVODU

Y- Genograf[®]

Číslo: 139856/14

PhDr. Jiří Waldhauser

Výsledek srovnání nalezeného Y-haplotypu s databázemi*

Světová ref. databáze** (156 000 profilů *aktuální k 1.1.2016*) – lokalizace (počet nositelů):

Argentina (2x), Rakousko (2x), Kolumbie (1x), Itálie (1x), USA (1x)

Genomac výzkumný ústav, s.r.o. ©

Červeně označené plochy označují současné geografické rozšíření nositelů shodné Y haploskupiny jako je testovaná linie. Nejsytější zbarvení označuje hustotu výskytu přibližně rovnou nebo mírně vyšší než 50 %. Tečkované šipky pak naznačují hlavní prehistorické trasy migrací nositelů určené haploskupiny nebo jejich přímých předchůdců.

*) Nositelé shodných Y haplotypů mají společného předka v Y linii cca 50-60 generací zpět (generace tj. 25 let). Nositelé Y haplotypů blíže příbuzných (liší se o jeden znak) mají společného předka v Y linii cca 100-110 generací zpět.

***) Willuweit S, Roewer L, on behalf of the International Forensic Y Chromosome User Group (2007)

Y chromosome haplotype reference database (YHRD)

V Praze dne 18.01.2016

J. Waldhauser

Genomac výzkumný ústav, s.r.o.

